

Towering Tree

פרשת שלח תשע"ט

NUMBERS PARASHAS SHELACH 13 / 20-27

¹⁷ Moses sent them to spy out the Land of Canaan, and he said to them, "Ascend here in the south and climb the mountain. ¹⁸ See the Land — how is it? and the people that dwells in it — is it strong or weak? is it few or numerous? ¹⁹ And how is the Land in which it dwells —

is it good or is it bad? And how are the cities in which it dwells — are they open or are they fortified? ²⁰ And how is the land — is it fertile or is it lean? are there trees in it or not? You shall strengthen yourselves and take from the fruit of the Land." The days were the season of the first ripe grapes.

²¹ They ascended and spied out the Land, from the Wilderness of Zin to the expanse at the approach to Hamath. ²² They ascended in the south and he arrived at Hebron, where there were Ahiman, Sheshai, and Talmi, the offspring of the giant. Hebron had been built seven years before Zoan of Egypt. ²³ They arrived at the Valley of Eshcol and cut from there a vine with one cluster of grapes, and bore it on a double pole, and of the pomegranates and of the figs. ²⁴ They named that place the Valley of Eshcol because of the cluster that the Children of Israel cut from there.

5 Rav Hirsch

²⁰ ומה הארץ. This is a question about the nature of the soil as a source of food and of national prosperity. The question מה הארץ already exhausts the issue of the soil's fertility; hence, it is difficult to say that the question היש בה עץ refers to fruit trees. Nor can it be assumed that the

term "עץ" without specification denotes fruit trees. Rather, היש בה עץ means: does the land also contain forests besides fields and orchards? In forested regions, industry inevitably develops, since other sources of livelihood — e.g., agriculture and sheep and cattle breeding — are lacking. **והתחזקתם:** have the courage to take fruit openly, even though the result will be that the purpose of your mission will become clear to everyone.

והימים ימי בכורי ענבים. At harvest time, it would have been possible to ascribe the taking of fruit to a different intention. However, it was the season when the first grapes become ripe; harvest time had not yet arrived.

6

אם יש בה עץ, אכן אפשר לקחת מפרי הארץ. ואולם "אם אין" - אם אין בה עץ - הכיצד יקחו מפרי הארץ, והלא אם עץ אין בה, מנגון יהא בה פירות. אלא מפרש רש"י: "היש בה עץ" - "אם יש בהם אדם כשר". אמר להם משה, אם יש שם אדם כשר, אל תקחו מפרי הארץ, שכן יתכן שבזכות הצדיק צמחו פירות אלה, ואז לא יהווה הפרי הוכחה לכן שהארץ מבורכת.

אבל אם אין בה אדם כשר, אז "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, ויהיו פירות אלה ראיה והוכחה שהארץ מבורכת, על כן מבורכים פירותיה." (חתי"ם סופר)

2 Artsad

Then, Moses asked them to look into the nature of the people themselves. A country's conditions may be inhospitable, but the people may surmount the difficulties (*Gur Aryeh*). He asked, *is it good or . . . bad*, i.e., does it have a reliable water supply and good air? Even if it is good, in the sense that with hard work it can provide a livelihood, is it fertile enough to produce abundant crops without disproportionate effort? According to *Ornelos*, Moses also inquired whether the Land was rich in the sense that it provided opportunities for commerce, even though it may not have been good for farming.

²⁰ והיש בה עץ. — Are there trees in it? Rashi comments that Moses' reference to a tree was an allusion to a tzaddik, for he wanted the spies to learn if the Land had a righteous person in whose merit the inhabitants would be sheltered from attack.

3

היש בה עץ. פירוש שם המין אם יש בה כל מין עץ. אם אין פירוש אם יש עץ שאינו נמצא בה, והוא מאמר הכתוב (דברים ח) לא תחטור כל בה: אור החיים

תורה 4 במדבר משה

(כ) ואחר שדבר במזג הארץ ואיורה, דיבר על שמנינות פריה וטובה, ואמר השמנה הוא וכו'. וכמו שאמרו ז"ל (בשמות רבה) נפסיקתא זוטא בשלח יג יז כי בצאת ישראל ממצרים עקרו הכנעניים כל עץ מאכל שבארץ ישראל. כל יהנו ישראל מהם. על כן עיכב הקב"ה את ישראל במדבר ארבעים שנה, עד ישובן האילנות לראשיתם, שחזרו ונטעו וגבלו. והנה

ענין שלוח המרגלים היה בשנה השנייה לצאתם מארץ מצרים. אפשר לפי זה כיוון משה רבינו ע"ה בזה להורות להם מורכ לבב הגוים ההם. ואמר, ומה הארץ השמנה היא. שודאי תראו כי שמנה היא. ואף על פי כן, תשימו לב, היש בה עץ אם אין, כלומר, שתראו כי אין רק קטנות מזדש. ואין זה, כי אם חתת אלהים שנפלה עליהם ועקרו אותם. ואף על פי כן, צריכין אתם חיזוק לקחת מפרי הארץ לרוב שומנה, אף כי מה שחזרו לנטוע אין בו כח גמור, כי אין שם עץ זולתי נטעים קטנים. והנה התחזקתם ולקחתם כר, אף בהיות הימים ימי ביכורי ענבים, שאין האשכולות כל כך כבדים כמו אחר זמן הביכור כנודע מטבען.

20. הַיֵּשׁ בָּהּ עֵץ אִם-אֵין? — Does it contain trees [lit. tree] or not? Rashi explains that tree has the symbolic meaning of a worthy man. The merit of such a person, if he existed, might serve to protect the people of Canaan. Upon the return of the spies, Joshua and Caleb addressed this issue, saying: עַל-צִלְמֵי מַעֲלֵיהֶם (עַל-צִלְמֵי מַעֲלֵיהֶם) protection [lit. their shadow] has left them (14:9). As Rashi explains, They were referring to the death of Job, the last worthy man among them (Rashi 14:9).

The Midrashim comment that one of the reasons the Canaanite population failed to notice the spies is that they were occupied with burying the dead.

הַיֵּשׁ בָּהּ עֵץ. אִם יֵשׁ בְּהֶם אָדָם כָּשֵׁר שִׁיגִין עֲלֵיהֶם בּוֹכּוֹת. רַשִׁי. חוֹלֵל הוֹצִיאֹו אֶת הַמְּלָאָה מִפְּשׁוּטָה מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָךְ אֶרֶץ. שֶׁאֵין בָּהּ עֵצִים, וְאֵין זֶה שְׂאֵלָה. וּבִפְרֹט "עֵץ" בְּלִי. וְכֵן נֹאמַר תִּיכֹף: "וּלְקַחְתֶּם מִפְּרֵי הָאָרֶץ הַיְמִימִים יְמֵי בְכוּרֵי עֲנָבִים". הֲרֵי שֶׁהֵי בְּטוֹת, שֵׁשׁ עֵצִים בְּאֶרֶץ זֵבֶת הַלֵּב וְדִבֵּשׁ (תַּמְרִים), אֲלֵא שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא

עַל "עֵץ" — אָדָם (כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה הוּא). הֲרֵאִיו לְהַגֵּן עֲלֵיהֶם.

10 קנב הגיון ספר במדבר לבב

באיזה צדיק מדובר?
"האם יש בה אדם אשר כשר כאיוב שיוכל להגן על תושבי ארץ כנען?" רש"י (כאן ובי"ד, ט)
יש להתבונן, בסודם מצינו שהיה צורך בעשרה צדיקים לפחות כדי להגן על העיר ולהצילה. והכיצד כאן די בצדיק אחד שיגן על כל הארץ?
מצינו ברמב"ן בדרשתו לראש השנה (כתבי הרמב"ן ח"א, ע' רכ"ח) שחילק בין צדיק בעצם לבין צדיק בדיון. כל זאת על סמך הפסוקים "והצדיק את הצדיק, והרשע את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע" (דברים כ"ה, א-ב). כתב הרמב"ן שהתייחסות הפסוק היא לחטא שחטא בלבד ולא לאדם באופן כללי. ללמד שיש צדיק בדיון זה, אף על פי שהוא רשע באופן כללי, וכן להפך. הצדיקים שעליהם מדובר בסודם ועמורה הינם צדיקים באותו דין, כלומר, לא ראוי שימותו ביחד עם סודם ועמורה בחטאם, אך אין הם צדיקים שעשויים להציל דור שלם, ועם שלם (עיין מאמרים בעניין בפרשת וירא).

לעומת זאת, איוב הינו צדיק במדרגה שעשוי להציל את כל ארצו. הרבותא היא שגם אצל הנוכרים, אפשר שיימצא צדיק במדרגה כזאת שמשוגל להגן על כל ארצו.

11 R. Schwab on Iyov

He who feared the word of God, etc. (Shemos 9:20), זה הָיָה אִיּוֹב, This (the God-fearing person) refers to Iyov. [See also Yerushalmi, Sotah Chapter 5:6.]
There is another opinion, that of Rava, who says, (Bava Basra ibid.). Iyov lived during the days of the Meraglim [spies] (Bava Basra ibid.). Now since the Meraglim event occurred at the beginning of the forty years' journey in the desert, this opinion would place him approximately in the same time frame as does the previous opinion, וְהָיָה מִשָּׁה יָמֵי אֵין. According to this opinion, Iyov's existence is alluded to when Moshe instructed the Meraglim to investigate Eretz Canaan and find out, among other things, אִם יֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אֵין, Are there trees there or not? (Bamidbar 13:10). This is a strange question to ask about a land which God had described as "a land flowing with milk and honey." Therefore, Rava takes the word eitz as an allusion to Iyov, who lived in the "land of Uzt" (Iyov 1:1). And he was asking the Meraglim to find out if Iyov was still alive, וְהָיָה אִם יֵשׁ בָּהּ עֵץ, whose life is as long as a tree is high, and who is a protection for his generation, as a tree gives shade. What Moshe meant thereby was, if the tzaddik Iyov was still alive, his righteousness and influence may be a protection for the present inhabitants of the land and may prevent the Jewish people from conquering it. According to this opinion, the narrative purposely describes the land where Iyov lived as אֶרֶץ עֵץ — instead of the more commonly known Aram, or Edom — to allude to the fact that Iyov's great righteousness and merit acted as a "protective tree" for the entire region in which he lived.

9 באר שלח משה שז

ראשית עצם הדבר ששינה רש"י מהפשוט. וביאר הענין באופן רוחני, והרי משמעות הפסוקים היא ששאלה זו היא כפשוטה, שהרי תחילה נאמר: ומה הארץ השמנה היא אם רזה, ולאחר מכן נאמר שוב: והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, ואם כן על כרחך שגם "היש בה עץ אם אין" הוא באותו ענין וסוג של שאלות. הנוגעות למהות טבע הארץ בגשמיות.
זאת ועוד. בכלל תמוה כל מה שביקש משה רבינו ע"ה מהמרגלים לחקור. ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה. המעט הוא אם רב — ומה הערים אשר הוא יושב בהנה, תבמחנים אם במבצרים, ומה מקום לכך, וכי היד ה' תקצר להושיע לישראל כרב או במעט, במחנים או במבצרים, ולמאי נפקא מיניה כל הידיעות הללו.
יתר על כן, כבר נתבאר (בפרשת בהעלותך בפסוק: נוסעים אנתנה) שמשנה רבינו ע"ה היה סבור שייכנס עמם לא"י, ואם כן תגדל הפליאה שבעתים, האם ההנהגה עם ישראל באותו דור היתה טבעית, וכאילו הם צריכים לדעת כיצד לערוך טכסיטי מלחמה לכיבוש הארץ, והרי מלחמת סיחון ועוג תוכיח שגברו על אויביהם שלא כדרך הטבע, ועוד לפני כן במלחמת עמלק: ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב (שמות י"ז, י"ג). ומת מקום לכל השאלות הללו.
והאחרון הכבד, שהרי כששלח יהושע את שני המרגלים עם כניסתם לארץ, ציוה עליהם רק, "לכו ראו את הארץ ואת יריחו" (יהושע ב', א'), ולא הזכיר את האריכות הזו, ובדאי שמשנה רבינו ע"ה שכחו היה גדול הרבה יותר מיהושע תלמידו, לא היה צריך לכל הידיעות הללו.

* ברם חזא מיתרצא בחבירתה, כי מאחר שסיים דבריו בשאלה זו, היש בה עץ אם אין, הרי זה כאילו אמר שכל השאלות עד עתה אינן לעכובא, אלא בודאי נוכל לרשת את הארץ בכל הנסיבות ובכל המצבים, והעיקר היא השאלה הרוחנית, אם יש בה אדם כשר, משום שדבר זה יוכל כבר להיות מכוּוּל, שהרי זכותו של אותו אדם אם יש בה, עלולה להיות מניעה והפרעה לישראל, שלא יוכלו חלילה לכבוש את א"י.

ותמצא ראיך לדברינו מסיודר צורת השאלות, כי תחלה שאל, וראיתם את הארץ מה היא, ואם כן היה צריך להמשיך, השמנה היא אם רזה, ולמה הפסיק ב. ואת העם היושב עליה" אלא שכלל את כל השאלות הטבעיות בחדא מתתא היינו שאין מעכבות כלל, ורק לפי רצונם של ישראל באותה שליחות ציוה לברר פרטים אלה אמנם השאלה העיקרית היא זו האחרונה שמשמעותה אך ורק רוחניות, והיא שחשובה בלבד לדעתה, ולפיכך חתם דבריו בשאלה זו ללמדינו שהיא השאלה העיקרית. (אמנם בפנימיות הדבר עיין בזה"ק ח"ג קנ"א, ב' — קנ"ט, א' שגם השאלות האחרות מתפרשות ברוחניות בקשר לעוה"ב).

ונחמד בזה להבין מה שאמרו יהושע וכלב לכל העם (להלן י"ד, ט') סר צלך מעליהם. ופירש"י, "מגנם וחוקם, כשרים שבהם מתו, איוב שהיה מגין עליהם", כלומר, היות ודייקא ענין זה הוא שיוכל להיות מעכב, לכן הדגישו לפני ישראל שאין מקוב לחשוש כלל, מאחר שזכותם כבר בטלה, ובודאי עלה געלה ויכול נוכל לה.

פירש"י וז"ל, 'היש בה עץ' - אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו, עכ"ל.

איחא בחז"ל (בבא בתרא טו ע"א), הכי קאמר להו [כך אמר להם] משה לישראל, ישנו לאותו אדם [איוב] ששנותיו כעץ ומגין על דורו כעץ, ע"כ. "עץ" הוא תואר לצדיק לפי הנדרש בגמרא (תענית כה ע"ב) על הפסוק "צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון ישגה" (תהילים צב-ג), מה אוכל טעמו מחליף, אף צדיק, וכן על הפסוק "סר צלם מעליהם... אל תיראם" (להלן יד-כ). הביא רש"י, "סר צלם, מגינם וחוקם, כשרים שבהם מתו, איוב שהיה מגין עליהם (טוטה לה ע"א). והכלי יקר' מצא רמז לכך, סר 'צלם' בגימטריא "עץ".

את הקשר שישנו בין התלמיד חכם שהעולם נהנין מפרי תורתו, ובין עץ פרי שנהנין ממנו, ניתן למצוא בדבריו המאלפים של בעל הקרן אורה, כפי שכתב בספרו על אמרת חז"ל (תענית ז ע"א): אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות, ע"כ. וכך כתב, "נראה לפרש, כמו שעץ מאכל נהנין ממנו בעליו מפריו, ומפני זה רואה תמיד להשקותו ולעשות כל צורכו כדי שתגדל יניקתו ויוסיף לעשות פרי. כן הוא התלמיד חכם. אם נהנין ממנו מפרי תורתו ופרי מעשיו הטובים, מוסיפין לו למלמלה חכמה ובינה והשכל למען ירבו פירותיו והיו למאכל.

נמצא, שזוכה לשני דברים, כי ממנו יאכלו והוא בעצמו אינו ניכרת. ואם לאו, "אותו תשחית", כי אין לשום בריה הנאה ממנו, ומכיוון שאין בו צורך והנאה יחרב מעיינו ויבש מקורו ונכרת ואבד מן העולם. ועליו נאמר "והיה כערער בערבה" (ירמיה יז-ו)... אבל בצדיקים נאמר "והיה כעץ שתול על פלגי מים" (תהילים א-ג), והסמיכו לכך את מאמרי חז"ל המתארים כיצד תלמידי חכמים מועילים זה לזה, להודיע כי עיקר הצלחת התורה היא כאשר ישפיע לזולתו ואיש את רעהו יעזורו.

והנהגה במה שהמשיל הכתוב אדם כשר לעץ, נראה לבאר שמעלת העץ נוסף על פריו וצילו, הרי יש בו מעלה נוספת שכן מפיק שפע של חמצן המטהר את זוהמת האויר, שכן בכח העצים ליצור אויר צח המשפיע על כל סביבותיו. כך במעלת אדם כשר, נוסף על פריו - מעשיו ופעולותיו, עצם הווייתו מטהרת ומזככת את האוירה, וסביבתו שופעת שפע של טהרה והתעלות⁸⁵.

13 מתוקים

שלה מדבש תכט

ולכאורה קשה, דאם כדרשה שמביא רש"י דיש בה עץ' כוננת הכתוב לאדם כשר, אם כן אין נבין את המשך הפסוק 'ולקחתם מפרי הארץ? וכן קשה מה טעם אמר להם 'והתחזקתם' מה יש התחזקות בלקיחת הפירות יותר מכל שאר הענינים שצויה אותם? וכתב "כך האדמו"ר בעל הדברי יואל' וצ"ל, לבאר הדברים, דנהג מה שצויה עליהם לראות אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם, זהו דבר קשה יותר מכל אשר אמר להם עד עתה, דמצינו שאף משה רבינו ע"ה אמר 'הבו לכם אנשים וכו' וידועים לשבטיכם' ופרש"י שם, דאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא וכו' ואם הגון הוא, אבל אתם מכירין בו

שאתם גדלתם אותו ולכן נאמר 'וידועים לשבטיכם'. ע"כ, ואם משה רבינו אדון הנביאים אמר כך מה יאמרו הבאים לארץ נכריה בין הנכענים, אין יוכלו לדעת הדבר לאשורו כי הוא אדם כשר באמת אשר יוכל להגין במעשיו עליהם כעץ? ומה מאד צריך לזה התחזקות? יתירה להבין מעללי איש ולרדת לעומקן של דברים, אכן הנה סימן מסור לנו שע"פ רוב ניכרת מחותנו וטיבו של אדם, ע"י תהלוכות בניו ובני ביתו ותלמידיו ושאר באי כוחו, שאב לבו לשמים הוא כאילו עושה פירות לגדל בניו ותלמידיו בדרכי ה', ואם אין תוכו כבוד אלא מבחוץ הוא מראה סימני טהרה ובקרבו ישים ארבו וטומאתו בשוליו, אזי פירותיו מגלים על לבו, וע"ד מה שפירשו במסכת אבות (פ"ה מ"ט) 'מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע? ולא אמרו 'מה בין אברהם אבינו לבלעם הרשע? ולא מצא ההפך אלא בין 'תלמידיו', כי בלעם בעצמו הטמין מעשיו המכוערים ודרכיו הטמאים והתכסה במלבוש של צביעות, והראה את עצמו בחוץ כי אלו הוא הולך בדרכיו של אברהם אבינו ע"ה, ולא היה ניכר הדבר רק ע"י תלמידיו, והח"ס זלה"ה כתב לענין אותם המערבים חכמת התורה עם חכמות היצוניות שהוא כטבע הפירות המורכבים דאף שהמה בעצם טיבו תואר מאד, אבל אין בהם כח הוריעה להוציא פירות אחרים, וכמו כן אדם המורכב מטיב ורע ע"י שהוא מערב התורה והאמת עם השקר וחכמות היצוניות אף שביוצונית יש בה יופי אבל הרכבה, כזו אינה מעמדת פירות ובדורות שלאחריו מתגלה קלונו, ועפ"י יובן כי שצויה משה רבינו לראות 'היש בה עץ אם אין' וכפרש"י 'אם יש ביניהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו, ולמען לא יתחמץ לבבם איכה יוכלו לדעת הדבר הקשה הזה את אופיו ומותו של אדם? אם כשר הוא ורואי להגן על דורו, ואין יוגלה מצפוני לבבו, לפיכך סימן מסור להם משרע"ה באומרו 'והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ' תתבוננו מה הם פירותיהם כלומר בניו ותלמידיו של אותו אדם כשר, ובאמצעות זה ותכלו לדעת מה טיבו של רבב מולידם.

טעם פרשת שלח ודעת

ר' שלחנין

היש בה עץ אם אין (יג, כ). פירש רש"י אדם כשר שיגין עליהם בזכותו, הוהו אדם כשר לעץ פרי היינו שיתבוננו אם יש אדם כשר שהוא כעץ שמניב פרי, שממעשיו מלמד לאחרים ומקרבם למעשים להיות כשרים כמוהו, ואם אכן יש בארץ עצי פרי, כבר אי אפשר לסמוך על שילות המרגלים, שאז בשעת הכיבוש יש לחקור שנית אם פירות כשרים אלה בכוחם להגן על המקום.

וזהו זכות מיוחדת למקום כשיש עץ עושה פרי, והיינו תלמיד חכם פועל ומשפיע ועושה פירות, שבגללו ראוי להציל המקום כולו.

קמב ברכת שלח מרדכי

ר' שלחנין

מה מפסיד מי שאינו עובד את רצונו יתברך.

ומה נעלים החיים ומלאי תוכן השתוקקות ועבודת השם, לכל מי אשר מתדבק בו יתברך ועושה רצונו.

כוחו של צדיק

"היש בה עץ אם אין"

(במדבר יג, כ)

"אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו"

(רש"י ע"פ חז"ל)

ומי הוא האדם הכשר שיגין עליהם בזכותו? אומרים חז"ל (ב"ב טו.), שהכוונה היא לאיוב. "ורא אמר, איוב בימי מרגלים היה, כתיב וכו'. מי דמי וכו', הכי קאמר להו משה לישראל, ישנו לאותו אדם ששנותיו ארוכות כעץ (איוב שהארץ ימים רבים - רש"י) ומגין על דורו כעץ".

ובדברי כלב להלן (יד, ט): "סר צלם מעליהם", פירש"י שם: "סר צלם - מגינים וחוקם, כשרים שבהם מתו. איוב שהיה מגין עליהם" וכו'.

* מבחיל את הרעיון. לא יועילו, לא משה, לא אהרן, לא נשיאים ולא שבטים, לא דור דעה ולא נביאים, לא כל כלל ישראל, לא תורה ולא רצונו של בורא עולם. וכל כך למה, משום שקיים שם צדיק המגין על דורו.

ומה הקשר בין הצדיק לבין דורו? מאומה. ובמי מדובר? באלו שנאמר עליהם "לא תחיה כל נשמה" (דברים כ, טו), בשבעת עממים, שנצטוונו לגרשם ולנתק כל קשר עמם, שקללה רובצת עליהם.

ובמה מדובר? בארץ ישראל. הארץ של ישראל - הארץ המובטחת, ובשעת הגשמת היעוד הגדול.

ואף על פי כן, כיון שדר ביניהם אחד מיוחד, צדיק, יהיה מי שיהיה, שוב לא יועיל מאומה, לא משה, לא אהרן, לא שבטים, לא נשיאים, לא דור דעה ולא ציווי של בורא עולם. מאומה לא יועיל. כי הצדיק מגן על דורו, גם על כאלו שבינים ובינו - מאומה.

R. Zueder

The Gemara in Shabbos (119b) says: "He who prays reciting the verse 'Vayechulu...' regarding the completion of the world's creation with Shabbos becomes a partner with Hashem in the act of creation, as it says, 'Vayechulu... — And Heaven and Earth were completed' (Bereishis 2:1) — do not read 'vayechulu,' completed, but rather read it as 'vayichlu,' they finished it together [meaning to say that Hashem and man finished it together]."

* This can be explained as referring to the Tzaddik, who nullifies harsh decrees and judgments by elevating them back to their source, thereby sweetening them.

How does the Tzaddik nullify and abolish decrees and draw down blessings? It is all through the holy Torah, to which he is constantly adding new and novel interpretations, as it is written, "I have given you a path between these standing ones" (Zechariah 3:7). An angel is called "standing" because once G-d sends the angel on a specific mission he cannot change it at all. However, the complete Tzaddik, with his abundant holiness, can walk among the standing ones, the angels, and with his holiness he can take the mission away from these messengers and uplift the task back up to the lofty upper world where there is abundant mercy and the decrees are annulled. *

Furthermore, the Zohar states (Vayikra 113a) that the Torah Shebe'al Peh, the Oral Law [literally, "Torah which is mastered by the mouth"], is called "chukim." And why is it called the "Torah Shebe'al Peh"? It is because the Tzaddik [who originates these Torah ideas] keeps his mouth holy — he doesn't speak needlessly nor does he waste even a single word, Heaven forbid. Thus he is "ba'al peh" — he is master over his mouth. He only says holy words, originating new Torah ideas with his holy mouth. Therefore his Torah is called the Torah Shebe'al Peh — the Torah of the master of the mouth. * Thus, our original verse, "If you follow My laws [chukim]" [literally, "if you 'walk' in holy chukim"] implies, as we said, that you shall walk among the "standing ones" with the original Torah insights called "chukim." This is in accordance with Rashi's interpretation that it is talking about the Torah. *

"And if you observe My commandments and perform them" — this means: that which I created and commanded the world with the attribute of strict justice to do them, change them; transform them from strict justice into mercy. *

ר' אבנר

וראה ענד במסילת ישראלים שם פ"ט בסופו מ"ש וז"ל: שהנה ראוי לכל חסיד שיתכוין במעשיו לטובת דורו כולו לזכות אותם ולהגן עליהם, והוא ענין הכתוב (ישעי' ג') "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" — שכל הדור אוכל מפירותיו, וכן אחז"ל (ב"ב ט"ו) "היש בה עץ" — אם יש מי שמגין על דורו כעץ, ותראה שזהו רצונו של מקום שיהיו חסידי ישראל מזכים ומכפרים על כל שאר המדיניות אשר בהם, והוא מה שאמרו ז"ל בלולב ומיניו (מד"ר ויקרא פ"ל) יבואו אלה ויכפרו על אלה, שאין הקב"ה חפץ באבדן הרשעים, אלא מצוה מוטלת על החסידים להשתדל לזכותם ולכפר עליהם, וזה צריך שייעשה בכוונת עבודתו, וגם בתפלתו בפועל, דהיינו שיתפלל על דורו לכפר על מי שצריך כפרה ולהשיב בתשובה מי שצריך לה, וללמד סניגוריא על הדור כולו וכו', וכל מה שהאדם מגדיל אהבתו לבני אדם, גם הקב"ה מגדיל עליו, ואלה הם הרועים האמתיים של

ישראל, שהקב"ה חפץ בהם הרבה, שמוטרים עצמם על צאנו, ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים וכו', הא למה זה דומה לאב — שאינו אוהב שום אדם יותר — ממי שהוא רואה שאוהב את בניו אוהב נאמנה וכו' ע"ש. והנה מה שהורה לנו רבינו הקדוש בדרך הישרה — כל שהיא תפארת לעושיה! *

רמ' כ"ג כ"ג כ"ג רמ' כדאי הוא רבי שמעון / מאמר לד

Now we can explain the verse "And the servant took ten camels." It refers to the Tzaddik, the faithful servant, who draws down the divine blessings for Israel, as mentioned above. He "takes ten camels [גמלים]," meaning that all his deeds and services and acts of loving-kindness which are called גמילות חסדים, which has the same grammatical root as גמל, "camel," he makes all these holy, which is hinted at by the number 10. These are the "ten camels from among his master's camels" — for he cleaves to the traits of the Master of the world, as the Sages teach, "Cleave and attach yourself to the traits of Hashem: just as He is merciful, so too you should be merciful" (Shabbos 133b).

"He [the servant] set out with all the good of his master in his hands" — this refers to the fact that Hashem places all goodness and blessings into the hands of the Tzaddik, His faithful servant, so that he can draw down blessings and goodness to the Jewish people.

"He got up and went on to Aram Naharayim" — this hints at the idea that with his holiness the Tzaddik can also transform all low, base physical things into great spiritual lights. רמאות thus alludes to "cheating," and אור comes from the same word as אורות, "lights" [in Aramaic, נהור is "light"].

מעשה מבאר המגיד מקוונין כי כאשר נגזרת ח"ו על האדם גזירת מיתה יורד הגזר דין בצירוף אותיות מו"ת, ועל ידי תפלת הצדיק נותן לו הקב"ה כח להמשיך את האות ע' כדי להכניסה בתוך אותיות מו"ת, ונעשה מזה צירוף מעו"ת. נמצא כי על ידי זה לא רק שהאדם ניצל ממות, אלא זאת ועוד שהוא זוכה למעות להינצל מרעב. הנה כי כן זהו רמז הפסוק: "הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו",

הקב"ה נותן ליראיו הכח להמשיך אות עי"ן, כדי "להציל ממות נפשם" על ידי שיכניסו את האות ע' בין אותיות מו"ת ונעשה מזה צירוף מעו"ת, ועל ידי זה לא רק שמציל ממו"ת נפשם, אלא זאת ועוד "ולחיותם ברעב", כי נמשך להם שפע של פרנסה מצירוף מעו"ת עכ"ה"ק.

מבואר מזה שהצדיקים מתפללים על הרעב ועל ידי זה הם מבטלים גם את המות. וביאר המגיד מקוונין זי"ע הענין בזה, על פי מה שהביא ב"תולדות יעקב יוסף" פרשת נח בשם הכעש"ט הקדוש זי"ע, איך יש לצדיקים הכוח לבטל גזירות רעות, כי כל גזר דין היורד מן השמים הוא על ידי צירופי אותיות, לכן יש בכוח הצדיק על ידי תפלתו להפוך את הצירוף של הגזירה מצירוף רע לצירוף טוב, למשל מצירוף צר"ה לצירוף רצ"ה, מצירוף פש"ע לצירוף שפ"ע וכדומה.

[אופן ד']
צדיקים מבטלים גזר דין מו"ת על ידי אות ע'
רביעני בקדוש נראה לבאר מאמרו של רשב"י: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", על פי מה שהביא ב"אמרי נועם" (פרשת בראשית דיבור הא') הקדמה נפלאה בשם המגיד הקדוש מקוונין זי"ע לפרש הפסוק (תהלים לג יח): "הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב", על פי מה ששינו בגמרא (הענין ח:):
"בימי רבי שמואל בר נחמני היה כפנא ומותנא, אמרי היכי נעביד, ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר, אלא ליבעי רחמי אמותנא וכפנא נסבול. אמר להו רבי שמואל בר נחמני, ניבעי רחמי אכפנא, דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב, דכתיב (תהלים קמה טו) פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון".

פירוש, בימי רבי שמואל בר נחמני היה רעב ומיתה, אמרו

חכמים איך נעשה, אם נבקש רחמים על שני הדברים אי אפשר, כי אין מתפללים על שני דברים, אלא נבקש רחמים על המיתה והרעב נסבול. אמר להם רבי שמואל בר נחמני, נבקש רחמים על הרעב, כי כשהקב"ה נותן שובע לחיים הוא נותן, כמו שכתוב: "פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון", כלומר שאז נרויח להינצל גם מן הרעב ומן המיתה.

יש לתרגם את הערצת גדולי ישראל לשפת המעשה

"היש בה עץ אם אין" (יג.ב)

"אם יש בה אדם ששנותיו כעץ ומגין על דורו כעץ" (ב"ב טו.)

תשובת המרגלים לשאלה זו היתה שהארץ אוכלת יושביה, שכאשר באו מת איוב והיו כולם טרודים בהספדו.

פלא פלאות, היה הגה"צ רבי גדליה אייזמן זצ"ל משגיח ישיבת קול תורה אומר, הרי בעובדה זו שכל הארץ היו עסוקים באבלו של איוב מונחת דרגה מופלאה של הערכה וכבוד התורה שרחשו לגדול הדור, שהיו כה עסוקים בהספדו, עד כדי כך שלא שלא לב למרגלים. אם כה היתה רבה הערכתם לתלמיד חכם, איך אומרת התורה בפרשת אחרי מות "כמעשה ארץ כנען אשר הם עושים לא תעשו"?

אלא, למדנו בזה דבר גדול, שיתכן להעריך ולהעריך אדם גדול ומאידך להמשיך לנהל אורח חיים רגיל ולא להשתנות בחיי היום יום במאומה ואף לגרום במעשים לבזיון התורה. והזכיר בשם הסבא מקלם זצ"ל שכאשר רואים בן עליה מרומם, ישנם שתי דרכים איך להגיב. יש שילמדו ממנו בגדר "קנאת סופרים תרבה חכמה" אולם יש שייגבו בהתפעלות: "איזו נשמה גבוהה!" דהיינו יראו גדלות, אך אליהם זה לא ידבר.

פרי גידולים עמ' נ"ז

התורה

פרשת שלח

טיב ריה

26

כוחו של אדם כשר

וְכֹחַ הָאָרֶץ הַשְּׂנֵינָה הוּא אִם רְוָה הָיְשׁ בָּהּ עֵץ אִם אֵין וְהַתְּזוּקָתָם וְלִקְחוֹתָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וְהַיְבֵימִים יְמֵי בְּפֹרֵי עֲנָבִים: (יג. ב)

ופירש רש"י: אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם כזכותו:

מדברי רש"י אנו למיידים שאם היה בארץ ישראל 'אדם כשר', גם אם אינו צדיק גדול, היה בכוחו להגן על כל יושבי הארץ.

ואפשר ללמוד מזה מוסר השכל גדול, איזה חובה מוטלת עלינו לכבד אנשים כשרים, כי ייתכן להיות שמסביבנו נמצאים חברים וידידים שהם סתם אנשים כשרים, ולא דווקא צדיקים, ואולי בזכות מעשיהם הטובים הם מגינים עלינו להינצל מכל צרה וצוקה.

באר החיים

ר' ג' צ' רא

שכ

27

שכ

וראוי לזכור תמיד דברי הרה"ק רבי אריה לייבוש מזמיגראד זי"ע [נינו של הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע בן אחר בן, אביו הרה"ק רבי

סיני מזמיגראד היה בנו של הרה"ק רבי ברוך מגארליץ בנו של הרה"ק מצאנז זי"ע]. שהעולם טועים במה שחושבים, שמגין ל"ו צדיקים נסתרים אלו אנשים המסתתרים מאחורי הקלעים ודרים במקומות נדחים ואין אנשים מכירים אותם, אבל האמת אינה כן, אלא בכל שעה ושעה משתנים הל"ו צדיקים, כי ברגע זה כאשר התגבר פלוני על יצרו זכה בשכר זה להיחשב בין ל"ו צדיקים, וברגע אחר עשה אלמוני מצוה גדולה ונעלית ועל כן נכנס הוא למגין זה, וכן בכל שעה ושעה, ולכן צריך לזכור בעת הנסיון שהדמנות היא לו להיחשב בין הצדיקים שעליהם עומד העולם.

אמנם עדיין צריך ביאור, מאיפה נמשכת לצדיקים האות ע' כדי לבטל גזר דין מו"ת ולעשות מזה צירוף מעו"ת. ויש לומר על פי מאמר חכמינו ז"ל במדרש (במד"ר יג טז): "שבעים שקל בשקל הקודש, למה, כשם שיין חשבונו שבעים כך יש שבעים פנים בתורה". לפי זה יש לומר כי על ידי שחכמי ישראל מתייגעים להשיג שבעים פנים בתורה, מזה נמשכת להם אות ע' שמספרה שבעים כדי שיוכלו להמתיק גזר דין מו"ת על ידי שיכניסו בו ע' שיתהווה מזה צירוף מעו"ת.

יומתק לפרש בזה מאמר החכם מכל אדם שדיבר בשבח התורה (משלי ג טז): "אורך ימים כימינה כשמאלה עושר וכבוד". רמז לנו בזה שאפילו אם נגזר ח"ו על האדם גזר דין מו"ת, הנה על ידי שעוסק האדם בשבעים פנים לתורה, הוא ממשיך אות ע' בתוך מו"ת ונעשה מזה צירוף מעו"ת, נמצא שמצד אחד יש לו אורך ימים מכיון שנתבטלו אותיות מו"ת, ומצד שני יש בשמאלו עושר וכבוד מכיון שנעשה מזה צירוף מעו"ת.

שנינו בגמרא (סוכה מה:): "אמר רבי ירמיה משום רשב"י, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין

מיום שנבראתי עד עתה". ופירש רש"י: "בזכותי אני סובל כל עוונותיהם ופטורין מן הדין". והוסיף המהרש"א ב"חידושי אגדות" (שם): "והיינו סובל עוונותיהם ביסורין וצער שהיה לו ולבנו במערה".

והנה מאמר זה של רשב"י שהעיד על עצמו, שהוא מסוגל לפטור את כל העולם כולו מן הדין, וחכמינו ז"ל הביאו את הדברים בגמרא בשמו, הרי זה בא ללמד על ההסכמה והסמיכה של כל חכמי התלמוד, אשר כולם כאחד ענו ואמרו שאמנם כן יש בכוחו של רשב"י לפטור את כל העולם כולו מן הדין.

וזהו השורש למנהג ישראל תורה * שעברה במסורת מדור לדור, כי בכל עת שאיש ישראל צריך לישועה בגשמיות וברוחניות ובפרט ח"ו בעת

צרה וצוקה, נוסעים למירון לשפוך את לבם בתפלה לה' על ציון הקדוש של התנא האלקי רשב"י במירון, ורבים הם שמספרים נסים ונפלאות על הישועות הגדולות שזכו להיושע שם. ולפי האמור הביאור בזה כי כאשר באים למקום מנוחתו להתפלל לה', אנו מתכוונים להזכיר לרשב"י: "יזכר לך עתה אתמול אשר דברת" - "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין". ורשב"י נאמן להבטחתו מקיים את אשר הבטיח ומתפלל לה' לפטור את כל העולם כולו מן הדין.

לפני רבים, ובכל מעשה שיעשה יראה עצמו ויאמר לנפשו הרי בזה אני ממיית כל העולם או מחייהו הכל לפי המעשה. וזהו כוונת הכתוב שמצוה על כל יחיד ויחיד "ראה" בנפשך לאמר תמיד לכל אנשי העולם "אנכי נותן לפניכם היום" במעשי ברכה או קללה הכל לפי זכותי ע"כ. ודברי החת"ס עולים יפה עם פירוש הספורנו כאן שלא תהיה עבודתך בגדר עבודת בינוני רק על דרך הצטיינות וקיצוניות כברכה וקללה. אבל הספורנו לא פירש

כל יהודי יש לו בחינת מלכות שרי אלפים ושרי עשרות

יש בחינה שלישית יותר מורחבת בעבודת בשבילי נברא העולם. שלא רק שמחויב כל יהודי להביט על עצמו כג'ענרעל בצבא ה' ושהוא כ"כ חשוב שאין לו מי שישלים תפקידו, ולא רק שהוא שקול כנגד עם רב ומעשה מצוה שעושה נחשב אצל השי"ת במדת האיכות כאילו עם רב עושים אותה, אלא שעבודת עשה לך רב מחייבת שגם יש ליהודי כח ההשפעה על עם רב להטותם דרך עלייה או ח"ו דרך ירידה. וכן כתב בליקוטי מוהר"ן (סימן נו) שיש לכל אחד ואחד בחינת מלכות, וכל אחד לפי בחינתו כן יש לו בחינת מלכות. יש שהוא שרי אלפים, שרי מאות, שרי חמישים, שרי עשרות, עד שורר בביתו ע"כ.

ואם רוצים לדעת עד היכן הדברים מגיעים, הנה מעשה עם החפץ חיים שפעם אחת נכנס אליו גבאי לקבל ברכה ממנו. צעק הח"ח להוציאו מחדרו שאינו רוצה לראות פניו כי הרג אלפי יהודים. תמה הגבאי ולא הבין דבריו. אמר לו החפץ חיים הלא היית מלמד בחדר זו בכפר פלוני וזרקת ילד מן החדר. ילד זה היה עילוי ולא למד ואם היית משפיע עליו היה נעשה לראש ישיבה, אבל אחר שזרקת אותו מן החדר הרג אלפי יהודים ושמו ליאון טרוטסקי!

אגו 33

ימי בכורי ענבים ימי הענוגים והוללות. ימי אכילת ענבים (החטא הא' של אדה"ר) ושתיית יין - אם כל חטאת. ובימים כאלה זקוקים היו הכנענים יותר מתמיד ל"עץ" - צדיק, שיגן ויכפר עליהם, וכמו שהי' איוב עושה אחרי המשתאות של בניו (איוב א'). ולפיכך שאל משה אז, אם יש להם "עץ".

מלך על כל העולם כולו בכבודך היינו על עצמו שהוא עולם קטן

וכן כתב השפת אמת (ר"ה תרמ"ו) וכאשר מבקשים בתפלות ימים נוראים מלך על כל העולם כולו בכבודך, צריך להיות עיקר הבקשה על עצמינו שכל אדם מישראל נקרא עולם בפני עצמו. וכפי מה שמקבלין על עצמינו כך נמצא מזה הארה לכל הכלל ע"כ.

וידיעה זאת נחוצה לכל בר מצוה להבין מיד ביום שנעשה גדול. שכתב החידושי הרי"ם כי ענין שמחת הבר מצוה הוא שנתוסף עוד ערב בכלל ישראל. ובה פירש בעל הלב שמחה לשון בר מצוה - בר הוא מלשון חוץ כי היום הוא כבר אחראי על דבר חוץ ממנו כי נעשה ערב על הכלל כולו. וזה הוא השמחה ששמחים אחרים בבר מצוה שנכנס עוד אחד לעול המצוות שעל ידי זה יש לנו עוד ערב. כי זה הוא כל היהדות שאין האדם דואג עבור הצלחת עצמו רק הוא דואג עבור הכלל (הלקה והלבוש נח).

34

Tijv - d. 1

she-donkeys; and he had a great many business enterprises. This man was greater than all of the people of the East. 4 And his sons would go and make a feast at each one's house, each on his set day, and they would call their three sisters to eat and drink with them.

35

R. Schwab

5. Iyov feared that in all of their revelry and lightheadedness, his children might have conceived of some apostatic thoughts, or done other aveiros. Our Chachamim have derived from here the voluntary minhag of the three days of introspection and fasting known as שני, חמישי ושני Monday, Thursday, and Monday, after the holidays of Pesach and Succos, to atone for the possibility of having done some aveirah on these days when there is much eating, drinking, and physical enjoyment (see Shulchan Aruch, Orach Chaim 492, Mishnah Berurah).

אורח חיים 36

ההנהגה בארץ ישראל לעומת שהותם במדבר

ידיש בה עין אש איין [י-ג]

במדבר חיו כלל ישראל מעל הטבע, היה להם מן, ובאר, וענני הכבוד. הוזה"ה דורש, "כי הבואו אל הארץ ונטעתם" (ויקרא יט-ג) - שבארץ ישראל חיים בתוך הטבע. זה הקושי שבחיי ארץ ישראל - להמשיך את ה"מעל הטבע" בתוך חיי הטבע. לראות גם בתוך הטבע שהכל הוא נס ולא "כחי ועוצם ידי". המשגית רבינו ירוחם זצ"ל אמר שבמעל הטבע אין לפירה, רק בתוך הטבע יש מקום לכפירה ול"כחי ועוצם ידי".

* הוזה"ה (במדבר קנ"א) אומר שכוננת משה רבינו ע"ה באמרו למרגלים שיראו "הייש בה עין אש איין", היינו אם יש בה עין החיים, לכאורה, הלא עין החיים היה בגן עדן.

אלא הביאור שאם חיים בקדושה בתוך הטבע בארץ ישראל אז זוכים לעין החיים. זו היא הגדלות של ארץ ישראל, וזהו הקושי לזכות לארץ ישראל. כלל ישראל היו צריכים הנחה במשך ארבעים שנה כדי להכנס לארץ ישראל, ואחרי כל ההכנה היו בקושי החזיקו מעמד כתשע מאות שנה⁸⁶.

38

ביאור משל ר' ישראל סלנטר שיעקב חבל נחלתו

ובאמת דוד המלך אמר אותה רעיון בפסוק אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם (תהלים פד ח). שהתחיל בלשון יחיד אשרי אדם עוז לו בך וסיים בלשון רבים מסילות בלבבם? רק הביאור כנ"ל שעל ידי שיהודי פשוט משתדל בכל כוחו ובכל עוז בעבודתו להשי"ת, בזה הוא בורא מסילות בלב יהודים אחרים שמעתה גם הם ישתדלו בעבודת ה' ביתר שאת ועוז, ואף יתחזקו לעמול בענינים ונסיונות שעד עתה לא ראו בעצמם שום מסילה של אפשרות ההצלחה לעבור עליהם.

ובאותו דרך היה ר' ישראל סלנטר מפרש הפסוק (דברים לב ט) יעקב חבל נחלתו. שאם יהודי מתפלל תפלה בכוונה במסירת לב ונפש בעיר קראקא הנה ע"י זה היה יכול לבטל באותו יום התחתנות בין יהודי וגויה בעיר פריס. הנה ישראל נמשלו לחבל, שכמו חבל ארוך השטוח למרחק, בשעה שמונענים אותו מצד אחד הוא מתנועע בסופו בצד השני, כך עבודת היחיד העומד בקצה אחד מן העולם משפיע על ישראל אחר העומד בקצה השני של העולם. מחשבה נוראה זאת שיש בכח יהודי הזכות הנפלאה שע"י התחזקות בעבודתו יכול להשפיע על עבודת ה' של עם רב ממש, מחזקו ומרוממו בהתחדשות נשגבה להתמסר מעתה לעבודת התורה והמצוות ביתר שאת ועוז.

31

הלא איתא (קידושין מ:): עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. דהקשה החתם סופר (תורת משה ריש ראה) ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, דמתחיל ראה בלשון יחיד ומסיים לפניכם בלשון רבים? אך כל יחיד יש לו לידע כי במעשיו הוא נותן ברכה או קללה

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והזימים
ימי בכורי ענבים (ג כ).
ולקחתם מפרי כל. אם היה כראוי היה זה כהבאת

ביכורים שהיא הראשית מפרי הארץ שבאו ליד
ישראל, שתקדש שמו ית' ויהלל קדש הילולים
על פרי הארץ, ויהיה תלוי בראות עיניהם, לתקן
חטא הזה, ויצמח כל נחמד למראה ולמאכל טוב
ועין החיים ועין הדעת (בראשית ב ט), והיא ראיה
טובה למאכל ותאורה לעינים ונחמד להשכיל (שם
ג ו), ובוודאי היה עיקר השינוי תאורה לעינים
ותמורה להשכיל, והוא עירוב טוב ורע, ועל זה
הראיה ותוקם מפרי כל ותפקחנה כל (שם פסוק
ז) בנבלים דהאי עלמא (עי' ויהי ואתחן רסא:),
והמרגלים היו מתקנים בראייתם, והם שכתוב
(פסוק יג) השובה היא אם רעה היינו בידו, לא
תעורבות טוב ורע, וגם אם רעה ירא המובה,
כמו שבאמת כן, וכן אם רעה ירא השמונה היא,
שכן האמת, שיכניסו עין טובה בארץ, כוס של
ברכה צריך ליתן עינו כל (ברכות נא. ועי' ויהי
הרועה קט:), ודוד ע"ה נקרא טוב רואי (שמואל א
טו יב), יראד יראוני וישמחו (תהלים קט עד), וטוב
עין יבדד (משלי כב ט) יבדד (סופה לה:), וכשרו
מתחוקים במאמה והיו רואים ארץ הקודש בעין
טובה היו מכינים כי מה שהיו מתים הגדולים
היה לטובה שיהיו טורדים כל (סופה לה:), וכן
הכל אף מה שנפלו ממדרגתם הוא נסיון לטובה,
והיו לוקחים באופן זה מפרי הארץ, היה כמו
שכתוב ימי בכורי כל, שנאמר בו ושמרת בכל
הטוב (דברים כו יא), והקריאה שבת, אשר נתת
כל (שם פסוק ז) זבת חלב ודבש (שם פסוק ט),
וכמה רבינו אמר להם בלשון דמשחמטע לשנים,
שהיה נסיון עבור שאמרו בני ישראל שנלחה כל
(דברים א כב), ואף על פי כן היה בירם לעמוד
בנסיון והיה תיקון הכולל (עי' במד"ב טו כ), ולכך

38

טללי תיים | רטו
ה' יום הכספן "ק"ן

נאמר "יעני לאה רפוא" (בראשית כט י) - עלמא דאתכסיא. לאה שייכת למקום
פנימי ונסתר מאוד, בחינה של אור השכינה כפי שהוא, למעלה מכל גילוי
והתלבשות בעולמות (ראה שער הכוונות דרושי סדר שבת הקדמה), וכך מבאר הרמח"ל
(כללים ראשונים כלל אב)

הרמח"ל מבאר לנו שענין רחל הוא העיקר, שהתגלות האלהות דווקא בעולמות
הגלויים היא עניינם של ישראל. כל תחידוש של בריאת העולם הוא התגלות
האלהות במציאות העולם הזה. "נתאוהו הקב"ה לעשות לו דירה בתחתונים"
(תנחומא נשא טו). בבחינה מסוימת, אורו של הקב"ה האיר ומאיר במרומים.
עיקר הייחוד של ישראל ושל בריאת העולם הוא התגלות האלהות בכל מרחבי
העולם הזה ובכל הצדדים הגלויים.

זו הסיבה הפנימית לכך שיעקב אבינו אהב את רחל דווקא. בבחינה מסוימת, זו גם
הסיבה שיצחק חשב לברך את עשוי, כי הוא חשב שיעקב אבינו הוא אדם רוחני
ופנימי שאיננו שייך לעולם הזה. הוא כמו נשמה ערשילאית כביכול. לעומת זאת,

42

חטא המרגלים
כשמשא שאל את המרגלים, "הי'ש פה עץ אם אין?" - רמז להם שבזאת יבחן האם
הוא וכל הדור שלו יכנסו לארץ ישראל. כך מוכיח הוזהר (ג קנז ב) - "שלא לך" -
כי הם הנשמות ששייכות אליך, אתה שולח ניצוצות מהדרגה שלך. אם הם יצליחו
בשליחותם - סימן שאתה שייך לארץ ישראל, שואל הוזהר: הרי משה רבנו אמר
לעם ישראל כבר כמה פעמים שהארץ היא ארץ זבת חלב ודבש, ארץ גנולי מים,
ולמה צריך לשאול אם יש בה עץ? עונה הוזהר: משה ידע שיש כאן גפן ותאנה
ורימון, הוא שאל על עץ אחר, על התורה, על עץ החיים. זו שאלה עמוקה מאוד.
המילים "הי'ש פה עץ אם אין?" הן סוד שאלת ישראל "הי'ש ה' בקרבנו אם אין?"
(שמות יו ז), הוזהר הקדוש אומר¹⁰ שמשא רבנו התייחס כאן לשאלתם "הי'ש ה'

יצחק ראה שעשוי שרדי בתוך העולם הזה ולכן רצה לתקן אותו, כדי שיהיה גם
מתוקן מבחינה מוסרית בהתנהלותו בעולם הזה, וגם יפעל לגלות את אור ה'
בעולם הזה. כביכול יצחק אמר - וכי עם ישראל צריך להיות שרדי רק במרומים,
בעולמות העליונים, יושבי אוהלים של תורה? צריך "איש שן"ה (בראשית כה כז)
שמצוי בעולם הזה, שיגלה את אור ה' בתחתיות. לכן אהב את עשוי, ורצה להפוך
אותו לטוב. אך יעקב קיבל את הבכורה והברכה, בזכות זה שהוא ידע להיות גם
איש עולם הזה, כמו שרואים כיצד הוא 'גנב' כביכול את הברכות. חשיבה זו הניעה
גם את יעקב להבין שרחל היא העיקר, היא הנצרכת, כי עיקר העניין של ישראל
הוא להאיר בעולם. לאה היא במרומים, זה לא עיקר ה'חידוש' של עם ישראל. לא
בשביל 'עלמא דאתכסיא' ברא הקב"ה את העולם ואת עם ישראל.

לכן רצה יעקב לשאת רק את רחל (ראה לשם שבו ואחלמה הקדמות ושערי שער ז פרק ח),
והנה, "ויהי בבקר ונתנה הוא לאה" (בראשית כט כח). אז הבין יעקב אבינו שעדיין אי
אפשר לתקן את חטא אדם הראשון, לגשת באופן ישיר לעולם הזה, ולגלות את
האלהות פה. כדי לתקן את העולם צריך לבנות את עם ישראל גם מרחל וגם
מלאה. והיינו, שצריך בעם ישראל נשמות שיהיו שייכות לבחינת 'לאה'. נשמות
שאין נמשכות אל העולם הזה, אלא כל חייהן הם תשוקה למרומים, "שבתני בנות
ה' קל ימי חיי" (תהלים כו ז), כפי שאומר דוד המלך, מכני בניה של לאה. וכן צריך
נשמות שיהיו שייכות לבחינת 'רחל', נשמות השייכות לעולם הזה ותפוצות לפעול
דווקא בו, מוצאות עניין בקשרים עם אומות העולם, עם הגוף ויתר צורכי החיים,
ופועלות לקדש ולהכין אותם להתגלות האור האלהי עליהם.

בתיקון חצות יש תיקון רחל ותיקון לאה. תיקון לאה הוא כולו פסוקים על כיסופים
לאלהות, ותיקון רחל הוא פסוקים על 'האבל. תיקון רחל מדבר על השבר של הגוף
הלאומי, הגוף הלאומי נשבר לרסיסים. לאה - שירת הנשמה, כלפי מעלה. 'עלמא
דאתכסיא' רעלמא דאתכסיא.

כאן המקום להביא את דברי הרמח"ל בעניין חטאו של אדם הראשון שהפריד את
הפנימיות מהחיצוניות, ואת פעולתו של יעקב אבינו לתקן חטאו זה וזו לשונו גנוי
הרמח"ל עמ' קא:)

40

טען שצריך לגלות את האלהות בעולם הזה. בני בניה של רחל רוצים לגלות
אלהות בעולם הזה. יהודה ואחיו מענו שזו סכנה וצריך להיבדל מהעולם,
מהאומות, ולהיות שרויים בבתי מדרשות. כך העולם יתוקן. לא דרך גישה ישירה
אלינו, ואכן, יוסף הורד מצרימה, אל פרעה, אל הקליפה הקשה ביותר, והוא באמת
היה התגלמות השלמות של בני בניה של רחל. הוא ירד לקליפה הקשה ביותר והיא
לא פגעה בו. הוא משפיע ומאיר, שם שמים שגור על פיו, בפשט הכתובים, יוסף
הוא כעין "יועץ אסטרגי" של פרעה. אולם הפסוקים מציינים לנו בכל עת, שהכל
בא מתוך חיבור עמוק ומפלא מאד עם אור האלהות, "ויהי ה' את יוסף" (בראשית
ל ט). יוסף אינו רואה את העולם הזה כמנותק. לכן העיסוק שלו בחומריות מלא
בטוב ה'. יוסף רואה את האלהות שיש בתוך העולם הזה. צריך להבין שאצל
יוסף, העיסוק בענייני עולם הזה - מקרב אנשים לה'. בכל מקום הוא מזכיר את
שם ה', ולא נפגע. יוסף הצדיק הוא עמוד של אש בתוך העולם הזה. אור אדיר של
קדושה שכוף תחתיו את כל ממלכת מצרים וכל טומאותיה. נשמתו של יוסף
שייכת לעולם הזה, ורודה בעולם הזה להיות מחובר עם הקדושה. זו מעלת בני
רחל - לדעת להבהיק את אור האלהות בכל פינה ובכל מקום בעולם הזה החומרי.

41

נשמות רוחניות ונשמות מעשיות
עצם העובדה שיעקב אבינו נשא שתי אחיות מלמדת אותנו שעם ישראל זקוק
לשתי הבחינות גם יחד. לנשמות רוחניות עליונות ולנשמות השייכות לעולם הזה.
אלא שמוכרחות הן להיות מחוברות יחדיו ולקבל זו מזו. מצד אחד, אם נשמות
העולם הזה יתפדרו מהנשמות הרוחניות - הן עלולות ליפול לחומרנות ולהבלי
העולם הזה ולשקוע בטומאה ובשכחת ה'. מצד שני, אם הנשמות הרוחניות ינתקו
מהנשמות השייכות לעולם הזה, הן עלולות לחוש שנאה וסלידה מהעולם הזה
ומהרצון לתקן ולקדש אותו. וכך הן עלולות למעול בתפקיד העיקרי של עם ישראל
שהוא תיקון העולם הזה. הן עלולות לפתח נטייה לפרישות קיצונית המואסת בחיי
העולם הזה. הן ירצו בכל עת לברוח מן הגוף ולא להאיר לו. דבר זה עלול לפגוע
הן בגוף, באשר הנשמה אינה רוצה להאיר פניה אליו. ויתר מכך. את ריימה, שכן

43

קרבנו אם אין", ואמר שהם יקבלו את התשובה לשאלה הזאת בארץ ישראל -
"הי'ש פה עץ אם אין". והדבר קשור גם למה שכתוב "מי אין" לי בשר" (היינו שהארת
האור בתוך הבשר עצמו מושרשת בבחינת האין). והוא סוד האין' שהוא שורש התגלות
האלהות בעולם הזה ממש, ולא רק כשמים העליונים. וכך, אם דור המדבר היה
שייך אל האין', נמצא שהם יכולים להאיר גם בתוך העולם הזה, במקומות שבהם
הקב"ה כביכול איננו מתגלה. אך אם הם יהיו שייכים רק אל הי'ש', אל בחינת
הקדושה הגלויה, הרי שאינם יכולים להיכנס לארץ. אל בחינת האלהות הגנוה
בתוך העולם הזה ממש. והשורש הפנימי נעוץ בשאלה לאיזו מדרגה בגילוי אור
אלהות הם שייכים, דרגת הי'ש' או דרגת האין'. וכידוע, עמלק בא לברר נקדה זו,
הוא איננו גמסר אלא ביד בני בניה של רחל, והיינו שדווקא הם אלו שיכולים
לגלות את בחינת האין, את האלהות המסתותרות בתוך לבושי העולם הזה עצמן
(ראה הרחבה חשובה ככללי חיים, שמות, שיחה לפורים, 'הי'ש ה' בקרבנו אם אין').

— "With [the letter] n He [God] created them."⁴ This world was patterned according to the spiritual reality expressed by the letter n, a reality tersely described by the Sages in the heading of this section.

The letter n, in the script used for writing sacred texts, is formed by combining two other letters, ך and ם, with the ם turned upside down and placed inside the ך. These two letters by their shapes represent the respective realities of physicality and spirituality. A ם symbolizes the idea of a point, a thing which has neither length nor breadth, which exists only as an idea in the mind. Spirituality, too, has no physical dimensions, and cannot be perceived by the senses. It can only be apprehended by the mind. Therefore its best representation is a geometric point, or a letter ם, which consists essentially of a point of ink. The letter ך, on the other hand, consists of two spreading perpendicular lines, symbolizing the axes of a geometric plane, length and breadth. Thus ך represents the reality of the physical world.

n is a combination of ך and ם, representing the idea of spirituality (ם) entering into physicality (ך). The purpose of creation is to imbue the material world with the sanctity of the Divine. To fulfil this purpose, the Torah — the blueprint for a spiritual life — was specifically given to human beings, who were created to live in a material world, and not to angels.⁵ It was given to inhabitants of a three-dimensional physical world, possessed of animalistic instincts and drives, and it commanded them to use their free choice to develop, in spite of their physical limitations, a sense of closeness to the Divine. Because the purpose of creation was that there be a world where the spiritual ם meets and enlightens the material ך, the world was "created with a n."

The significance of n extends further, to every detail of its

47

19.3 THE RECTIFICATION OF THE WORLD

The shape of n tells the story of human history. As we have seen, the world was made to be a tool with which mankind might achieve its goal: complete closeness to God within a material setting. Man needed a place where the physical could become totally pervaded by the spiritual, and so with n as its design the world was created.

But Adam sinned, choosing to reject God's will and to follow his own instead. The world became invested with impurities which blocked him from full contact with the Divine. Expulsion from the Garden of Eden was the way God chose to force man to eradicate the evil with which he had filled the world. If he removed that evil and chose to follow God's will rather than his own, he would be allowed back into Eden.

It was to be a difficult climb back into the Garden. Man would have to reject an evil which was now part of him; he would have to seek a new entrance to the n-shaped world and squeeze his way back into his lost domain.

Twenty generations after the Expulsion, Avraham took up the challenge of returning man to Eden, of living according to the values for which man was created. Jewish history, which is the story of Avraham's descendants, is the account

of how this nation moved mankind towards its ultimate goal. Each era of Jewish history represents a test for the Jewish people in the abolition of another element of the evil which has become part of man's nature. These tests have often been extremely difficult; at times the Jewish people were successful and sometimes they failed. When they failed, the only solution has been for the Jews to be placed in a situation where they would

המרגלים חזרו עם ענבים, שהם כידוע עץ הדעת (סנהדרין ע ב). הוזהר אומר שהמרגלים טענו - בארץ ישראל יש רק עץ הדעת, לא עץ החיים. עץ החיים, תורה - אין שם, עץ הדעת - יש שם. אם כן, זה עומק מה שאמר להם משה - אני רוצה לראות אם תראו בארץ רק את עץ הדעת, או גם את עץ החיים. אם תראו שהעצמת התורה היא דווקא בבנין ארץ ישראל, זה סימן שאתם מבינים איך התורה מתלבשת בעולם הזה, ואתם שייכים לבחינה זו. אבל אם אתם רואים רק את עץ הדעת, ומביאים ענבים, "ובת חלב ודבש", ולא מבינים שזה קשור לתורה, שבנין הארץ והאומה הוא בעצמו ההעצמה הגדולה ביותר לתורה ולעולמות הרוחניים, זה אומר שאין לכם שייכות לבחינה זו. ובאמת, כשמשו רבנו ראה אותם חוזרים עם האשכול, עוד לפני שאמרו משהו - הבין כבר את הכל, שהם גפלו וחסאו ואינם יכולים להיכנס לארץ. היו צריכים לתור ולומר - שם זה עץ החיים, כל התורה שלנו - שם הקיום שלה, שם היא מתגלית.

שמן פנינים - שלח לך משחת שגד

קמ"ט

ועוד יש לומר, שכוונת הפסוק לרמוז למה דאיתא בשם הארז"ל שמצות ביכורים היא תיקון לחטא המרגלים, ולכך אמרו חז"ל במשנה דביכורים (פ"ג מ"א) כיצד מפרישים ביכורים, יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שכברה, אשכול שביכר, רמון שביכר, קושור בגמי. ונקט התנא שלש מינים אלו דוקא, מפני שאלו המינים הם הפירות שלקחו המרגלים מן הארץ. והביאור בזה, כי המרגלים הללו חטאו בכפירות טובה, שבמקום לראות את

יפי הדר הארץ וטובת פירותיה, הפכו את הקערה על פיה והוציאו דיבתה רעה, וי"כ כן נצטוונו להביא ביכורים, כי זוהי מצוה שמבטאים בה הכרת הטובה כמו שנאמר בפרשת הביכורים (דברים כו א) יובאת אל הכהן וגוי ואמרת אליו ופרש"י: ואמרת אליו - שאינך כפוי טובה. וכנגד זה אמר הכותב כאן שהימים בהם הלכו המרגלים היו ימי ביכורי הענבים, והיו יכולים לראות את טיב הארץ בתפארתה, רק קלקלו והשיגו היפ"ה המטרה והמיטו רעה על עצמם ועל כל ישראל. ונע"י

shape. The Sages explain that the wide opening at its bottom teaches a lesson about sin. Although the world was in fact created to be used to worship God, man has the free choice to disregard this purpose and, instead, to use it to worship himself (i.e., to sin) by fulfilling his appetites wantonly and satisfying his lust for glory. However, when man lives so, he fills himself with spiritual impurities which make contact with God impossible for him.⁶ If the world of n is a world of contact with the spiritual, then illicit use of the world drives man out of it.

The wide, unobstructed opening of the n is meant to show how easy it is for man to leave his world. The world is like a portico of three walls with the fourth side wide open for all to leave by. Most significantly, in this case the exit is at the bottom; man need only give in to his natural gravity and he will be drawn down and out.

be forced to make an even greater effort, so that they might finally succeed. For once one has fallen out of the bottom opening of the n, far greater spiritual effort is needed to rise up to the aperture at the top in order to climb back in. The Jews would undergo suffering, exile, and dispersion until they finally eradicated the particular evil which it was incumbent upon them to overcome in that particular era.

The cumulative effect of all these tests will move the world towards the elimination of evil from man's mentality and his society. This will sufficiently weaken the power of evil in the world to enable mankind to recognize its Creator as King. And this will usher in the Era of the Mashiach, the great return to the Garden of Eden.